

Mala som prípad chlapca, ktorého uhryzla hyena. Videli sme mu až do mozgu, spomína na misiu v Južnom Sudáne lekárka Daniela Hannelová

Foto: archív Daniely Hannelovej

Doktorka Daniela Hannelová na misii v Južnom Sudáne.

Južný Sudán je pre väčšinu z nás pomerne neznámou africkou krajinou. Skôr ako s dovolenkovou destináciou si ju ľudia spájajú s misijnou činnosťou. Lekárka Daniela Hannelová strávila v Južnom Sudáne päť mesiacov. Podieľala sa na záchrane mnohých ľudských životov a stihla aj preniknúť do kultúry miestnych ľudí. S Danielou sme sa okrem iného rozprávali aj o jej skúsenostiach s ošetrovaním netradičných poranení, rozdieloch medzi medicínou na Slovensku a v Južnom Sudáne a aj o radikálne odlišnom pohľade na ženu a jej práva.

Keď sa povie Južný Sudán, väčšina ľudí si predstaví niekoľko rokov pretrvávajúci vojnový konflikt. Čo ťa motivovalo, že si sa rozhodla vycestovať práve sem?

Ešte počas strednej školy som pracovala na projekte Tehlička pre Južný Sudán cez saleziánsky projekt Savio. V Sudáne odznieval vojnový konflikt, ktorého výsledkom bolo rozdelenie krajiny na Sudán a Južný Sudán. Podľa

mojich informácií išlo o najdlhší vojenský konflikt v Afrike. Viedol sa o nerastné bohatstvo, ktoré bolo na hranici týchto dvoch častí krajiny. Dochádzalo tam k násilnému vysídľovaniu, zabíjaniu, únosom a znásilňovaniu. Na pozadí konfliktu bolo zároveň rozdielne náboženstvo a kmeňová príslušnosť.

Na konci vojny vznikol v roku 2011 Južný Sudán ako najmladšia krajina sveta. Už vtedy som zatúžila vidieť, ako takáto najmladšia krajina sveta, v ktorej ideme stavať nemocnicu, vyzerá. Povedala som si, že raz Južný Sudán navštívim. Vtedy som ešte netušila, že sa mi presne o desať rokov tento sen splní a vycestujem tam ako lekárka.

Nemala si obavy, že by táto cesta mohla byť nebezpečná? S akými pocitmi si odchádzala zo Slovenska?

Tým, že to bol môj sen, úplne som si nevedomovala, do akého rizika idem. Desať rokov som žila s tým, že tam pôjdem. Konflikt som nevnímala ako prekážku. Navyše mám slabý pud sebazáchovy, čo neviem, či je vždy dobré (úsmev). Moji rodičia a stará mama sa báli viac.

Samozrejme, prichádzali s tým i praktické okolnosti. Premýšľala som nad tým, aké to bude, keď preruším atestáciu tu na Slovensku a po návrate budem začínať odznova. V mnohom som vstupovala do neistoty, no trápilo ma najmä to, že sa o mňa boja moji rodičia. Hoci som nebola priamo na mieste prebiehajúceho konfliktu, aj v oblasti, kde som žila, sa konflikty medzi kmeňmi riešili prestrelkou. Veľmi som sa bála pavúkov a hmyzu. Vždy keď som mala pochybnosti o tom, či ísť, pýtala som sa sama seba, čo budem hovoriť vnúčatám v sedemdesiatke. Že som mala veľký sen, ktorý som si nikdy nesplnila, lebo som sa bála pavúkov?

Aké boli tvoje bezprostredné pocity po príchode do Južného Sudánu? Ako to vyzeralo na mieste, kde si bývala?

Ja som sa dostala do menšieho mesta Mapuordit, ktoré bolo v divočine a pripomínalo pieskovú púšť so zeleňou, mangovníkmi, zelenými stromami a trávou, na ktorej sa pásli kravy. Ľudia tam bývali v svojpomocne postavených slamených príbytkoch, tzv. tukuloch, so základným vybavením, bez elektriny, vody, internetu. Mali tam jeden market, jeden kostol, mládežnícke stredisko a školy, komplex domov misijných bratov a sestier, ubytovanie pre dobrovoľníkov, kde som bývala aj ja, a nemocnicu, v ktorej som pracovala.

Čo bolo náplňou tvojej práce?

Pracovala som ako lekárka v nemocnici, primárne na chirurgii a pôrodníckom oddelení. To bol i dôvod, prečo som sa rozhodla vycestovať práve tam. Vedela som, že je tam seriózna nemocnica s chirurgiou. Nie taká, akú si predstavíme u nás na Slovensku, ale na buš (*tropický krovinatý porast alebo prales typický pre územia medzi savanou a polopúšťou, pozn. autorky*) bola dosť luxusná. Mali sme röntgen i generátor. Navyše som vedela, že v nemocnici pracuje skvelý chirurg z Ugandy, pri ktorom sa môžem veľa naučiť. Okrem chirurgie mal pod palcom i gynekológiu a pôrodnicu, čo boli presne oblasti, ktorým som sa chcela hlbšie venovať. Dostala som sa, samozrejme, aj na iné oddelenia, ale vo svojej špecializácii som mala veľmi dobré podmienky na získavanie skúseností.

Ak by si mala porovnať možnosti začínajúcej lekárky na Slovensku a v Južnom Sudáne, v čom bola táto skúsenosť pre teba obohacujúca?

Získala som veľmi veľa klinickej praxe. Ak mladý lekár na Slovensku príde do nemocnice, vie iba veľmi málo. Môže mať titul, no chýba mu praktická skúsenosť. Na Slovensku majú mladí lekári síce tiež zodpovednosť, no sú do veľkej miery kontrolovaní a k mnohým úkonom ich nepustia, čo je z jedného pohľadu pochopiteľné, no pre mladého lekára je cesta naberania vlastných skúseností ťažšia.

V Afrike je to inak. Tým, že je tam extrémny nedostatok lekárov, zo dňa na deň môžu i začínajúceho lekára zavolať k prípadu, ktorý ešte nikdy nemal. S tým je prirodzene spojená obrovská zodpovednosť. Mne boli veľkou oporou kolegovia, s ktorými som sa mohla poradiť vždy, keď som niečo nevedela.

Celkový proces diagnostiky, ktorý u nás trvá niekoľko hodín, kým pacienta hospitalizujeme s diagnózou a vezmeme na operačnú sálu, tam prebehol za pár minút.

Vníkala som to ako mimoriadne kľúčové. Niekedy sme totiž museli rozhodnúť o operácii, od ktorej závisel život pacienta, v priebehu niekoľkých minút či sekúnd. Vtedy bolo treba konať veľmi rýchlo. Celkový proces diagnostiky, ktorý u nás trvá niekoľko hodín, kým pacienta hospitalizujeme s diagnózou a vezmeme na operačnú sálu, tam prebehol za pár minút. Tie prípady, ktoré u nás automaticky posielame na CT vyšetrenie, boli v Južnom Sudáne posielané priamo na operačku. Nemali sme totiž inú možnosť doplniť diagnostiku u akútneho pacienta, ako sa na problém pozrieť priamo na sále.

Ako vyzeral tvoj bežný deň počas misie v Južnom Sudáne?

Vstávala som každé ráno o 5:15 a išla si zabehať. O šiestej som si spravila pollitrový hrnček čaju, pri ktorom som si študovala medicínske príručky pripravené ugandskou vládou a Lekármi bez hraníc. Okolo ôsmej prišli moji kolegovia, s ktorými som išla do našej nemocnice. Každý deň sme tam začínali modlitbou za mier pre Južný Sudán, po ktorej sme sa rozdelili na jednotlivé oddelenia. Poobede som mala buď voľný čas, alebo pohotovostnú službu pri pacientoch, ku ktorým ma zavolali. Večere sme väčšinou trávili spoločne pri rozhovoroch, pozeraní filmov a podobne. Na chirurgii, kde som pracovala, fungovala 24-hodinová pohotovostná služba, takže ma mohli zavolať kedykoľvek v noci na cisársky rez či ku strelnému poraneniu.

V meste Mapuordit.

Strelné poranenie si u nás chirurg bežne nemá šancu vyskúšať. Spomenieš si aj na iné poranenia alebo ochorenia, s ktorými sa u nás na Slovensku za normálnych okolností nestretáme?

Napríklad malária, ktorú zatiaľ na Slovensku nemáme. Alebo malnutícia (*nedostatočný stav výživy, podvýživa, ide o extrémnu a dlhodobú reakciu organizmu na hlad, pozn. autorky*). Hoci aj u nás sa stretávame s malnutričnými pacientmi, ale v neporovnateľne menšej miere. Mala som prípady trojmesačných detí, ktoré z dôvodu podvýživy vyzerali na tri týždne, čo je vážny problém. Ak dieťa nemá dostatočnú výživu, neprospejeva, môže ho zabiť i jednoduchá viróza, ktorú by dieťa s normálnou výživou prekonalo za pár dní v domácom prostredí. Rovnako

som stretávala i malnutričných dospelých. Medzi také netypickejšie zranenia patria tiež uhryznutia hyenou, hrochom či seknutia a amputácie končatín mačetami.

Ako si vedela, akú liečbu nastaviť pri takomto type zranení?

Niečo som mala teoreticky načítané, no v praxi je to aj tak vždy iné. Veľkú podporu som mala v skúsených kolegoch, či už to bol chirurg, arista alebo farmaceut. No stalo sa, že som sa aj pomýlila a napríklad uzavrela ranu po strelnom poranení, ktorá potom zahnisala. Postupne som sa naučila, kedy je lepšie počkať, a kedy je potrebný akútny zákrok, kde som zavolała chirurga. Kľúčové pre mňa bolo, že som v tom nebola sama.

Od chirurga z Ugandy som sa naučila tri pravidlá, ktoré robia dobrého chirurga: v prvom rade by mal byť excelentný v anatómii, robiť malé rezy a zabraňovať krvácaniu.

Spomínala si, že si mala oporu vo svojich skúsenejších kolegoch. Mala si medzi nimi aj nejaký vzor, ktorý by si chcela vo svojej lekárskej kariére nasledovať?

Veľkou inšpiráciou bol pre mňa chirurg z Ugandy, ktorý bol o niekoľko rokov starší odo mňa, no mal za sebou už veľké množstvo operácií. Bol to skutočný odborník, no zároveň bol veľmi ľudský a pokorný. Naučila som sa pri ňom tri pravidlá, ktoré robia dobrého chirurga: v prvom rade by mal byť excelentný v anatómii, robiť malé rezy a zabraňovať krvácaniu.

Keď človek dobre pozná anatómiu, tak môže spraviť malý rez, lebo presne vie, kde sa nachádzajú cievy. Potom ich môže podviazať skôr, než začnú krváčať. Pri práci s ním sme nepotrebovali používať elektrokoaguláciu. Ja som niekedy dlhšie umývala pacienta, ako on zoperoval chronický appendix. Zo spolupráce s ním som si veľmi veľa odniesla.

Pamätáš si na nejaký náročný prípad, ktorý ťa obzvlášť zasiahol?

Takých bolo viacero. Obzvlášť smutné boli prípady detských pacientov. Pamätám si napríklad na jedno štvorročné dievčatko, ktoré malo pneumóniu (*zápal pľúcneho tkaniva, pozn. autorky*) v pokročilom štádiu. Jej pľúca boli plné tekutiny a pomaličky sa dusila. Internista zodpovedný za jej liečbu jej nasadil antituberkulóznou terapiu, hoci tuberkulózu potvrdenú nemala. Keď jej doktor dostal covid, prebrala som jej prípad ja a podľa röntgenu som jej odporučila zavedenie hrudníkovej drenáže. Dievčatko sa začalo postupne zotavovať. No keď sa jej lekár vrátil z izolácie, nasadil jej opäť antituberkulóznou liečbu. Vybral jej hrudný drén, takže sa jej v hrudníku opäť hromadil výpotok a o niekoľko dní zomrela.

Toto som nevedela dlhý čas prekusnúť. Od ostatných kolegov z nemocnice som sa naučila nevynášať rýchle súdy. Vysvetlili mi, že tento lekár má za sebou veľa zachránených ľudských životov. Ak sme navyše mali fungovať ako kolegovia v jednej nemocnici, bolo potrebné, aby sme sa naučili spolu vychádzať.

Určite si však bola aj pri mnohých úspešných zákrokoch...

Pamätám si napríklad na chlapca, ktorého pohryzla hyena a mal niekoľko hlbokých rán na hlave a tvári v časti frontálneho laloku. Jednoducho sme videli pacientovi až do mozgu. Myslela som si, že chlapec nemá šancu, nemôže to prežiť a že nám ostáva dať mu len analgetiká. Napokon sme spravili aspoň to minimum, čo sme pri takom vážnom poranení dokázali urobiť. Rany sme vydezinfikovali, zašili a nasadili silnú antibiotickú liečbu.

V Ugande nie je možné skončiť medicínu bez toho, aby ste nevedeli zašit' ranu. To je u nás viac-menej na dobrovoľnej báze.

Asi po mesiaci sa chlapec zotavil do takej miery, že sme ho mohli prepustiť. Jediný vážny následok, ktorý mu po napadnutí hyenou ostal, bola strata zraku. Všetko ostatné funguje, ako má. Viackrát som tiež bola pri tom, keď nám priniesli tehotné ženy, ktoré mali zranenia po bitke, a bolo potrebné urýchlene vykonať sekciu. Keď sa nám podarilo zachrániť matku i dieťa, bol to krásny pocit.

V čom je štúdium medicíny v Južnom Sudáne iné ako na Slovensku?

Chirurg, s ktorým som pracovala, bol z Ugandy. S ním som teda mala možnosť porovnať moje a jeho skúsenosti a zručnosti. V Ugande sa na medicínu dostane len veľmi úzky výber tých najlepších. Iba tí, ktorí majú z celoštátneho testovania najlepšie výsledky. Zároveň tam nie je možné skončiť medicínu bez toho, aby ste nevedeli zašit' ranu. To je u nás viac-menej na dobrovoľnej báze.

Pokiaľ sa niekto na Slovensku chce stať chirurgom, je na ňom, aby bol iniciatívny a nachádzal si príležitosti. Tých málo doktorov, ktorých v Afrike majú, musia mať veľmi dobre pripravených i na tie najtvrdšie podmienky pralesa, divočiny či púšte. V Afrike je bežné, že aj čerstvo vyštudovaní lekári robia náročné zákroky na opustených miestach.

Doktorka Daniela Hannelová s tímom zdravotníkov. Zľava arista Patrick, asistent Isaac, chirurg Derek z Ugandy (v bielom) a arista Dr. Andreas

Čo ťa v Južnom Sudáne najviac prekvapilo v rámci kultúrnych rozdielov?

Veľkým šokom pre mňa bolo mnohoženstvo a to dokonca i medzi kresťanmi. Napriek tomu, že vychádzame z rovnakej Cirkvi a zastávame tie isté hodnoty, v Afrike sú zasadené do iného kultúrneho kontextu. V ich očiach má žena vždy nižšie postavenie ako muž a jej hodnota sa počíta na množstvo kráv. Mladé dievča je už od 14 rokov, keď má prvú menštruáciu, pripravované na to, že bude vymenené za kravy.

Mali sme prípady, keď bola žena v ohrození života, no muž nesúhlasil s operáciou.

Žena tam nemá v podstate nijakú rozhodovaciu právomoc. Aj o tom, či bude prevzatá na sálu a operovaná, rozhoduje muž. Mali sme prípady, keď bola žena v ohrození života, no muž nesúhlasil s operáciou. Vtedy musel prísť jej otec a pohádať sa so svojím zaťom, aby súhlas podpísal. Stalo sa nám však i to, že súhlas podpísať nestihol, rodičku sme na sálu zobrali neskoro, až po podpise, a dieťa zomrelo.

Keď si bola svedkom týchto pre nás až absurdných kultúrnych zvykov, nemala si tendenciu niečo zmeniť? Najmä čo sa týka väčšej právomoci žien.

Zo začiatku áno. Veľmi som s tým bojovala. Najmä ak išlo o život a čakali sme na súhlas od muža. Vtedy mi zvykol veľmi stúpnuť tlak. Keď som si však uvedomila, že niektoré sestry misionárky sú tam už vyše dvadsať rokov, pochopila som, že je veľmi naivné si myslieť, že sa mi podarí niečo zmeniť za pár mesiacov. Sestry misionárky rozbehli program prevencie domáceho násillia, ktorý však bol počas covidu pozastavený. Tieto veci sa tam menia iba veľmi pomaly. A zároveň je vidieť, že ženy samy hľadajú svoju cestu. Na jednej strane by chceli viac slobody – vzdelávať sa, cestovať, vybrať si životného partnera a tak ďalej, na druhej strane ešte nevedia, ako tento cieľ dosiahnuť. Aj tam sa však vyskytli prípady šťastných manželstiev a narazila som aj na dobrých mužov a otcov. Ich koncept vzťahov, manželstva a partnerského života je však úplne iný ako ten náš.

Ako sa ti darilo adaptovať na spoločnosť a kultúru, ktorá je nám v mnohom taká vzdialená?

V prvom rade som sa tam cítila veľmi šťastná. Tešila som sa, keď ma o piatej ráno zobudil kohút, ktorý mi kikiriká pri dverách. Keď sme nemali dostatok jedla a musela som si o hlade vystačiť so šálkou čaju, uvedomila som si, ako som naviazaná na jedlo a koľko ľudí nemá také možnosti stravovania, ako mám ja doma.

Aj samotná práca bola pre mňa veľmi napíňajúca. Do nemocnice som chodila, aj keď som nemala službu, len tak pozdraviť pacientov. Pre nich bola nemocnica spoločenským miestom, kde sa navyše cítili v bezpečí. Keď napríklad vypukol v meste konflikt a hrozilo, že v noci vyvrcholí streľbou, všetky ženy a deti sa presťahovali do nemocnice. V nemocnici tiež mohli byť pacienti i s príbuznými, ktorí sa o nich starali. Mali so sebou aj rôzne hospodárske zvieratá, napríklad sliepky, kozy, ktoré tam behali okolo nás.

Nemocnica v Mapuordit.

Aj keď tam prebiehali ozbrojené konflikty, mala som v sebe stále hlboký vnútorný pokoj. Zrejme to súviselo s vedomím, že som práve tam, kde mám v tom čase byť. Veľkým darom pre mňa boli aj ľudia, ktorých som tam stretla. Nečakala som, že sa u nich stretnem s takým prijatím. Mohla som pri nich byť úplne sama sebou a zároveň mi pomáhali obrusovať môj charakter.

Veľmi dobre na mňa vplývalo i to, že tam nebol nijaký verejný smog z reklám a billboardov, pretože mesto ležalo mimo civilizácie. Aj prístup na internet bol iba veľmi obmedzený a často vypadával. Tým, že som fungovala bez všetkých týchto rušivých prvkov, až spätne vidím, že som si v Južnom Sudáne neskutočne oddýchla.

Premýšľala si nad tým, že by si v Južnom Sudáne ostala?

Áno, zvažovala som, že ostanem dlhšie, pobyt som si dokonca predĺžila. Zároveň som však vedela, že tam nemôžem ostať navždy. Vedela som, že keď chcem pokračovať v tejto práci, je dobré, aby som bola atestovaná chirurgička. Na druhej strane som vedela, že ani moji priatelia tam nebudú večne a do veľkej miery na mňa táto skúsenosť zapôsobila vďaka nim. Kvôli atestácii, rodine a priateľom, ktorých mám na Slovensku, som vedela, že bude lepšie, ak sa vrátim. Som však otvorená tomu, že v budúcnosti sa na nejakej misii zúčastním.

Nachádzala si si pri tejto dynamike dní čas na stíšenie?

Áno, bolo veľmi pekné, že sme sa niekedy spolu s kolegami modlievali pri nočnej oblohe posiatej hviezdami. Taktiež som si vytvorila zvyk ranných a večerných chvál a každú nedeľu som chodila na svätú omšu. Mala som viacero možností stíšiť sa a nadviazať kontakt sama so sebou. Okrem toho som si písala denník, v ktorom som reflektovala to, čo prežívam. Vďaka tomu som lepšie spoznávala samu seba. Napríklad aj pri tom som si uvedomila, že bude lepšie, ak sa ešte vrátim domov.

Ako si zvládala ťažké momenty, ktoré počas misie prichádzali?

Veľkú silu som čerpala z maličkostí, ktorými ma dokázali potešiť ľudia okolo mňa. Napríklad som dostala od kolegu med, ktorý si ušetril a potom mi ho daroval. Alebo iný kolega ma chcel potešiť tým, že mi dal kakao. Z týchto drobných radostí som dokázala veľa načerpať, keď som bola úplne na dne. Náročné obdobie bolo najmä vtedy, keď nám v nemocnici zomrelo veľa pacientov a nedokázali sme pre nich spraviť viac.

Povedala by si, že náboženstvo hrá v živote ľudí z Južného Sudánu dôležitejšiu rolu ako u nás?

Áno, hoci aj oni majú svoje lokálne náboženstvá a veria rôznym poverám a šamanom. Napríklad ak má niekto dýchacie ťažkosti, tak veria, že je v moci zlého ducha. Pošlú ho k šamanovi, ktorý mu v snahe oslobodiť ho vykoná rituál, pri ktorom mu doreže chrbát. Aj tieto typy zranení potom prinášali k nám do nemocnice.

Nedá sa ani opísať radosť, akú som prežívala, keď som počula, že dieťa zaplakalo, alebo keď sa nám ho podarilo oživiť.

Aké boli pre teba najsilnejšie momenty, ktoré v tebe odznievajú dodnes?

Veľmi intenzívne som prežívala najmä prvé pôrody a cisárske rezy. Počas štúdia som sa k cisárskemu rezu dostala iba ako pozorovateľ. V Južnom Sudáne som stála oproti chirurgovi, aktívne mu počas výkonu asistovala, strihala pupočnú šnúru a resuscitovala novorodenca. Vedela som, že práve máme v rukách dva životy. Zároveň som však cítila zo strany hlavného chirurga podporu a dôveru. Nedá sa ani opísať radosť, akú som prežívala, keď som počula, že dieťa zaplakalo, alebo keď sa nám ho podarilo oživiť. To boli pre mňa tie najkrajšie momenty. Ďalším zážitkom, na ktorý asi nikdy nezabudnem, bolo, keď som sama dostala maláriu.

Daniela Hennelová s kolegami.

Malária je pomerne vážne ochorenie a môže mať dost' ťažký priebeh. Ako si to prežívala?

Keď som zistila, že mám maláriu, spočiatku som sa snažila to utuľtať. V nemocnici bolo množstvo iných problémov, ktoré bolo potrebné riešiť. Malária prichádza v rôznych fázach. Máte fázy, keď je vám veľmi zle, a potom zase také, keď sa cítite v pohode. Cez deň som nemala žiadnu z tých ťažších fáz, takže si nikto nič nevšimol. Cítila som sa síce unavene a vyčerpane, ale vedela som fungovať. V ten deň som mala prebrať nemocnicu s talianskym lekárom, ktorý bol riaditeľom kliniky. Poobede mi však bolo už tak zle, že som musela ostatným povedať, čo sa deje, a ísť si odpočinúť. Moji priatelia ma pravidelne chodili kontrolovať a starali sa o mňa.

Keď som zaspávala, bola som neskutočne vyčerpaná, ale zároveň ma naplňala veľká radosť, že sme zachránili spolu šesť ľudských životov.

Pre horúčku som sa stále potila, mala bolesti hlavy, svalov, kĺbov, bola som veľmi slabá. Keď ma však prišiel chirurg zavolať na akútnu sekciu, vošiel do mňa taký adrenalín, že som sa postavila a išla. Okrem mňa nebol k dispozícii žiadny iný asistent, nikto iný ísť nemohol. Boli z toho najprv dve akútne sekcie. Po nich prišla ešte jedna pani, ktorá prenášala svoje šieste dieťa, a bolo potrebné urýchlene konať, lebo v hre bol život dieťaťa i matky. Keď som v tento deň zaspávala, bola som neskutočne vyčerpaná, ale zároveň ma naplňala veľká radosť, že sme zachránili spolu šesť ľudských životov.

Prihliadnuc na kultúrne rozdiely a postavenie žien v Južnom Sudáne, nemala si dojem, že ťa ako ženu považovali za menejcennú?

To bolo u mňa trošku iné, lebo som biela a som doktorka. Hoci sa mi v nemocnici občas stávalo, že ma pracovníci nerešpektovali, keď som niečo povedala, väčšinou som mala pocit, že si ma vážia. Aj keď sme boli napríklad na nejakej oslave, nesedela som na zemi spolu s ostatnými ženami, ale s mužmi na stoličkách. A servírovali mi ako prvej spolu s mužmi. Mala som iné postavenie, ako je tam pre ženy zvykom. No keď prišlo k ponukám na sobáš, ponúkali za mňa kravy rovnako ako za ostatné ženy (úsmev).

Dostala si nejaké konkrétne ponuky na sobáš?

Áno, dokonca hneď v prvý deň, ako som prišla do Mapuorditu, a potom prišlo ešte niekoľko. Nemohla som však hneď dať najavo, že ich odmietam, lebo na to tam muži nie sú zvyknutí. Spočiatku som teda musela predstierať, že ich ponuky zvažujem.

Koľko kráv sa ponúkalo za jednu ženu?

Vo všeobecnosti platilo, že čím je žena vyššia a má ženskejšie tvary, tým viac kráv jej rodina dostane. V mojom prípade, tým, že som malá a v tom čase som bola i schudnutá, si zo mňa priatelia uťahovali, že za mňa ani tri kravy nedajú. A keby aj dali, tak ma vrátia, lebo neviem variť (úsmev). Potom sa však našiel jeden pytač, ktorý za mňa chcel dať sto kráv, tak vtedy už aj oni spoznali. To je už dobrá suma i na Južný Sudán.

Keď sa teraz spätne obzrieš za misiou v Južnom Sudáne, čo si si odtiaľ odniesla pre svoj život na Slovensku?

Je toho veľa. Snažím sa udržať si striedmosť v jedení, hoci nie vždy sa mi to darí. Rovnako sa snažím neredukovať svoj život iba na prácu, ale vnímať dôležitosť vzťahov, o ktoré sa treba starať. Od chirurga z Ugandy som sa naučila, že dokážem rásť a prekračovať svoje obmedzenia v chirurgickej práci, pokiaľ mám na to podmienky a podporu skúsenejšieho lekára, ktorý ma touto chirurgickou prácou bude sprevádzať. Na Slovensku sa preto snažím nachádzať príležitosti, hoci to nie je vždy jednoduché. V Južnom Sudáne som sa však naučila nevzdávať sa, lebo výsledok bude stáť za to.

Chcela by som sa ešte poďakovať prof. Vladimírovi Krčmérymu, Vysokej škole sv. Alžbety, agentúre SlovakAid, bratom komboniánom v Južnom Sudáne a ostatným, ktorí ma na ceste a misii sprevádzali. Veľké ďakujem. Modlím sa za mier pre Južný Sudán, ako aj pre Ukrajinu a ďalšie krajiny, ktoré sužujú vojenské konflikty.